

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Пріми Раїси Миколаївни про дисертацію Фомін Катерини

Василівни «Підготовка вчителя початкової школи до організації діалогічного навчання», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальність дослідження зумовлена запитом соціуму, науки та практики, викликами, спричиненими упровадженням у вітчизняну освітню практику стратегічних ідей Концепції Нової української школи, потребою у підготовці кваліфікованих педагогів, здатних до організації діалогічного навчання молодших школярів на засадах гуманізму, толерантності й педагогіки партнерства. Відтак, немає сумніву у своєчасності й актуальності дисертаційної роботи Фомін Катерини Василівни «Підготовка вчителя початкової школи до організації діалогічного навчання», що виконувалася відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедр філології та методики початкового навчання (2009-2016 рр.) «Формування мовної особистості молодшого школяра» (РН № 000112U008355), педагогіки початкової освіти (2016-2019 рр.) «Розвиток особистості молодшого школяра в умовах гірського середовища» (РН № 0113 U 005200), Центру інноваційних освітніх технологій «PNU Eco System» «Професійна підготовка вчителя: соціально-педагогічний контекст» (РН № 0117U003281) ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. Глибокий аналіз наукової літератури дозволив здобувачці чітко визначити категорійний апарат дослідження. Зокрема, його предмет логічно узгоджується з об'єктом і метою. Коректно сформульовано завдання дослідницько-пошукової роботи, що й забезпечило можливість оптимального визначення стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації. Нам

видається особливо науково цінним те, що здобувачці вдалося *вперше* здійснити цілісний науковий аналіз теорії і практики підготовки майбутнього педагога до організації діалогічного навчання учнів у руслі реформи НУШ; визначити структуру готовності майбутніх учителів до діалогічного навчання молодших школярів (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, рефлексивно-діяльнісний компоненти); *розробити* критерії (потребово-мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, соціально-комунікативний, рефлексивно-ціннісний та операційно-діяльнісний), показники та *схарактеризувати* рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до діяльності у визначеному контексті (високий, середній і низький); *теоретично обґрунтувати* та побудувати авторську модель підготовки вчителя НУШ до організації діалогічного навчання здобувачів початкової освіти, що містить чотири умовних блоки (методологічно-цільовий, змістово-методичний, організаційно-процесуальний і діагностично-результативний) і *виокремити* педагогічні умови її ефективної реалізації у закладі вищої освіти (цілісність, системність професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації діалогічного навчання учнів; поетапне спрямування змісту освіти у вищій школі в русло вирішення завдань формування та розвитку вмінь і навичок педагогічного спілкування, елементів комунікативного та рефлексивно-діялісного компонентів професійної готовності шляхом упровадження методів діалогічного навчання у викладанні педагогічних і фахово-методичних дисциплін; налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, створення атмосфери творчості; проєктування освітнього діалогового середовища в закладі вищої освіти; практико зорієнтований підхід до вивчення дисциплін циклу професійної підготовки майбутнього фахівця).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і загалом, не викликають сумніву. Основні

положення та висновки, сформульовані в дисертації, достатньо переконливо аргументовані, позаяк спираються на міцне теоретико-методологічне підґрунтя.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Структура роботи логічна і виважена, зумовлена характером наукового пошуку, глибиною та змістовністю розв'язання поставлених завдань. Вона свідчить про науково обґрунтований підхід авторки до досліджуваної проблеми крізь призму професійної підготовки вчителя Нової української школи до організації діалогічного навчання здобувачів початкової освіти.

Особливу ретельність дослідниця виявляє в *першому розділі дисертації*, коли обґрунтовує методологічні засади та сутність основних понять дослідження, аналізує особливості проектування освітнього середовища закладу вищої освіти в контексті підготовки майбутніх педагогів до організації діалогічного навчання молодших школярів.

Нам імпонує підхід дисертантки щодо виокремлення філософсько-педагогічної антропології, філософсько-педагогічної герменевтики та філософсько-педагогічної синергетики як методологічних домінант проектування діалогового освітнього середовища у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Видається переконливим авторське визначення поняття «діалогічне навчання» як способу організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, підґрунтям якого є спільна активна діяльність педагога та здобувачів освіти в контексті створення і вирішення проблемних ситуацій, завдань навчання шляхом конструктивного діалогу.

Цілком виваженим, на наш погляд, є узагальнення здобувачки як щодо трактування поняття «підготовка майбутнього педагога початкової школи до організації діалогічного навчання молодших школярів» як процесу формування та розвитку в майбутніх учителів початкової школи системи професійних знань, умінь, навичок, компетентностей, цінностей, що

сприятиме належній організації діалогічного навчання в освітньому середовищі початкової школи, так і стосовно виокремлення компонентів проектування освітнього середовища ЗВО щодо підготовки майбутніх педагогів до організації діалогічного навчання учнів початкової школи (особистісний, морально-психологічний, змістовий, організаційно-діяльнісний, дослідницько-креативний, інформаційно-комунікаційно-просторовий).

Нам імponує логіка викладу матеріалу в *другому розділі дисертації*, де здобувачкою проаналізовано сучасний стан готовності педагога початкової школи до реалізації функцій діалогічного навчання; запропоновано модель підготовки вчителя Нової української школи до організації діалогічного навчання здобувачів початкової освіти та висвітлено організаційно-методичні засади підвищення ефективності підготовки вчителя школи I-го ступеня до виконання діяльності в окресленому напрямі.

Слід відзначити вдалу спробу авторки з урахуванням результатів опитування педагогів початкової школи не лише виявити рівень їхньої особистісної готовності до організації діалогічного навчання з молодшими школярами, загальні тенденції використання різноманітних прогресивних методик, їх конструктивного поєднання для підвищення ефективності організації діалогічного навчання, але й запропонувати авторську модель професійної підготовки майбутнього вчителя НУШ до організації діалогічного навчання здобувачів початкової освіти.

Відмітимо вияв належної наукової ерудиції здобувачки щодо обґрунтування педагогічних умов ефективної реалізації моделі підготовки вчителя Нової української школи до організації діалогічного навчання здобувачів початкової освіти.

Заслуговує схвалення реалізований авторкою у *третьому розділі* алгоритм проведення дослідницько-експериментальної роботи через презентацію методики реалізації педагогічного експерименту з перевірки авторської моделі, характеристику етапів її впровадження та навчально-

методичного забезпечення цього процесу; висвітлення одержаних результатів, їх кількісний та якісний аналіз та інтерпретацію.

На нашу думку, досить вдало підібрано діагностувальний інструментарій, що дозволив виявити стан готовності майбутніх педагогів початкової школи до організації діалогічного навчання учнів та засвідчили домінування здебільшого середнього і низького рівнів готовності до окресленого виду діяльності практично за всіма критеріями. У фокусі особливої дослідницької уваги дисертантки є впровадження на формульовальному етапі педагогічного експерименту моделі підготовки вчителя Нової української школи до організації діалогічного навчання здобувачів початкової освіти. Катерина Василівна уміло підтверджує свої наукові міркування описом емпіричного матеріалу, наведенням цифрових даних, зверненням до таблиць та рисунків, що підсилює вагомість здобутих даних. Додатки, таблиці, рисунки увиразнюють уявлення щодо цілісності дослідження, проведеного дисертанткою.

Значення результатів для науки і практики. Дослідження Фомін Катерини Василівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему – наукове обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності впровадження моделі підготовки вчителя Нової української школи до організації діалогічного навчання здобувачів початкової освіти. Практичне значення отриманих результатів полягає у поетапному впровадженні в освітній процес ЗВО моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до діалогічного навчання, що передбачає діалогізацію: змісту освіти; форм і методів організації навчання; спілкування у групах на засадах педагогіки партнерства; критичної рефлексії учасників взаємодії.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Результати проведеного наукового пошуку можуть бути використані викладачами ЗВО у процесі професійної підготовки майбутніх

педагогів до роботи в закладах освіти різного типу, а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Заслуговує схвалення повнота висвітлення основних результатів дослідження у 15 публікаціях, із них 8 статей у наукових фахових виданнях України, 1 у закордонному періодичному фаховому науковому виданні; 3 – публікації у збірниках матеріалів конференцій і наукових праць, 3 навчально-методичні посібники (з них 2 – у співавторстві).

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Науковий апарат дисертації побудований чітко, логічно послідовно і є конструктивно завершеним. Представлена робота вирізняється логічністю, цілісністю, послідовністю викладу матеріалу. Структура, зміст, висновки, викладені в авторефераті, відповідають і повністю відображають основні положення дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Попри те, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, вона не позбавлена певних дискусійних моментів, що спонукають до висловлення зауважень і побажань, а саме:

1. Дискусійними, на нашу думку, є деякі позиції наукового апарату дослідження: формулювання педагогічних умов крізь призму їх змістової наближеності до визначених компонентів, критеріїв і показників вияву досліджуваного феномена; коректність уживання майже ідентичної назви компонентів і критеріїв (мотиваційний компонент – потребово-мотиваційний критерій) та їх корелювання з компонентами спроектованого освітнього середовища ЗВО. Постає також запитання: хто є суб'єктом досліджуваного процесу: вчитель початкової школи як заявлено у темі дисертації чи майбутній учитель початкової школи відповідно до предмета, завдань, наукової новизни, тексту дослідження.

2. У дисертаційній роботі при визначенні першої педагогічної умови закладено таку конструктивну ідею: розглядати процес навчання як цілісну педагогічну систему (с.121). Однак бажано було б у тексті все ж окреслити ознаки педагогічної системи як наукового явища.
3. Беззаперечним авторським надбанням є розроблення моделі підготовки майбутнього вчителя Нової української школи до організації діалогічного навчання здобувачів початкової освіти. Проте, дискусійними, на нашу думку, є деякі позиції, пов'язані з цим процесом, а саме: деяка розмитість у диференціації загальнодидактичних (відзначається, що визначено їх деяку специфіку) і специфічних принципів (с.91-92); коректність виокремлення меж адаптаційно-інформаційного етапу спроектованої моделі як першого-другого курсу бакалаврату (с.101), позаяк, за твердженням самої здобувачки, йдеться, передусім, про професійну адаптацію першокурсників.
4. Однією з форм організації навчального діалогу у професійній підготовці дослідницею цілком правомірно, зокрема крізь призму сучасних реалій, визначено методіку онлайн навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Вважаємо, логічно було б докладніше схарактеризувати цю актуальну й інноваційну форму підготовки майбутнього вчителя початкової школи в контексті створення належного діалогічного освітнього середовища та розробити методичні рекомендації щодо її реалізації. Недостатньо уваги, на наш погляд, приділено і такому сучасному методу навчання, як сторітелінг, заявленому у моделі.
5. В описі експериментальної бази дослідження зазначається, що на різних етапах дослідження експериментом було охоплено 60 учителів початкових шкіл і 23 викладачі закладів вищої освіти. На нашу думку, бажано було б докладно, а не аспектно, як це зроблено у

роботі, схарактеризувати й проаналізувати результати їхньої участі у вказаному експерименті.

6. Текст дисертації дещо переобтяжений громіздкими таблицями (3.1; 3.2). В роботі подекуди трапляються мовленнєві, стилістичні й технічні огріхи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Однак висловлені дискусійно-критичні міркування не заперечують наукового і практичного значення та загальної позитивної оцінки поданої до захисту роботи, оскільки здобувачка, виявляючи здатність до ефективного наукового пошуку, створила ґрунтовний дисертаційний продукт. Відтак, підсумовуючи вище зазначене, констатуємо: дисертація «Підготовка вчителя-початкової школи до організації діалогічного навчання» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить нові результати в галузі теорії і методики професійної освіти та за своїм обсягом, обґрунтованістю проведених досліджень, науковою значущістю отриманих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Фомін Катерина Василівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і методики
початкової освіти Східноєвропейського
національного університету
імені Лесі Українки

Р.М.Пріма

ПІДПИС *[Signature]*
ЗАСВІДЧУЮ *
Вчений секретар університету *[Signature]*
* 20__ р.